

Musíme poslúchať svoje svedomie?

Jozef Duháček

21. augusta 2020 ✚ Cirkev ✚ Morálka

Zdá sa, že človek musí v prvom rade poslúchať prirodzený zákon, prikázania a prijímať pravdy Viery a táto povinnosť viaže všetkých ľudí bez výnimky a nezáleží na tom, či túto povinnosť uznávajú alebo nie. Na druhej strane sa však tiež zdá, že človek musí poslúchať svoje svedomie, bez ohľadu na to, či bolo formované podľa prirodzeného zákona a právd Viery, alebo nie. Teda sa zdá, že neposlúchnuť svoje svedomie, (či prestúpením toho, čo zakazuje alebo nekonaním toho, čo požaduje) znamená vykonať niečo, čo človek považuje za zlé a to je hriech. V prípade, že sa náhľad svedomia zhoduje s prirodzeným zákonom a Božími prikázaniami, tak nevzniká medzi týmito dvoma požiadavkami konflikt. **Ale čo ak svedomie človeku hovorí, že niektorý čin je nemorálny, napriek tomu, že v realite dovolený?** Tu sa zdá, že človek ho nesmie vykonať. A naopak, ak svedomie prikazuje človeku niečo vykonať, napriek tomu, že v realite je to nemorálny skutok? Tu je podľa všetkého treba svedomie poslúchnuť. Otázky sú tu vlastne dve – či mylné svedomie zaväzuje a či mylné svedomie ospravedlňuje. S tým je spojená samozrejme aj otázka zodpovednosti za zle formované, mylné svedomie.

Najlepšie bude pozrieť sa, ako rieši takýto problém sv. Tomáš Akvinský.

Summa Theologiae I-II.19.5:

Je vôľa, ktorá nesúhlasí s myšliacim sa rozumom, zlá?

Pretože svedomie je istý druh diktátu rozumu (pretože ide o aplikáciu poznania na činy, ako bolo uvedené v I, 19, 13), zisťovať, či je vôľa zlá, keď je v rozpore s chybujúcim rozumom, je to isté ako sa pýtať „či mylné svedomie zaväzuje“.

V tejto súvislosti niektorí autori rozlišujú tri možné rody skutkov (pozn. red. – genus sa tu myslí filozoficky. V scholastickej filozofii je každé súcno opísané najbližším rodom a druhovým rozdielom – genus et differentia specifica):

- niektoré sú dobré
- niektoré sú indiferentné
- niektoré sú zlé

A hovoria, že ak nám rozum alebo svedomie kážu, aby sme robili niečo, čo je dobré rodom, nedochádza k žiadnym chybám: a podobne, ak nám hovoria, aby sme nerobili niečo, čo je zlé rodom; pretože tu rozum, predpisuje to, čo je dobré, a zakazuje to, čo je zlé.

Súvisiaci článok
Na druhej strane, ak rozum alebo svedomie človeku povedia, že musí robiť to, čo je samo osebe zlé; alebo „**To je tvoja pravda, ja mám svoju, alebo o relativizme**“, potom sa jeho rozum alebo svedomie mýlia.
A podobne, ak mu rozum alebo svedomie hovoria, že to, čo je samo o sebe indiferentné rodom, napríklad zdvihnúť slamu zo zeme, je zakázané alebo prikázané, jeho rozum alebo svedomie sa mýlia.

Títo autori tvrdia, že ak sa rozum alebo svedomie mýlia v indiferentných veciach, a to tým, že ich prikazujú alebo zakazujú, tak viažu: takže vôľa, ktorá je v rozpore s mýliacim sa rozumom je vtedy zlá a hreší.

Hovoria však, že keď sa rozum alebo svedomie mýlia a prikazujú robiť čo je samo osebe zlé rodom, alebo zakazujú to, čo je samo o sebe dobré a potrebné na spasenie, vtedy neviažu; preto v takýchto prípadoch nie je vôľa, ktorá je v rozpore s mýliacim sa rozumom alebo svedomím, zlá. To je ale nerozumné.

V indiferentných veciach môže byť vôľa, ktorá je v rozpore s mýliacim sa rozumom alebo svedomím, nejakým spôsobom zlá len pre predmet, od ktorého závisí dobrota alebo zloba vôle – a to nie pre prirodzenosť tohto predmetu samotného; ale podľa toho, že ho rozum akcidentálne chápe ako niečo zlé, čomu sa treba vyhýbať.

A keďže predmetom vôle je len to, čo jej predkladá rozum, ako je uvedené vyššie (3), vôľa sa stáva zlou len kvôli skutočnosti, že tiahne k tomu čo jej rozum jej predkladá ako zlé. A to nielen v indiferentných veciach, ale aj v tých, ktoré sú samé o sebe dobré alebo zlé. Nielen indiferentné veci môžu okolnosťami získať povahu dobra alebo zla; ale aj to, čo je dobré, môže prijať zlú povahu, alebo to, čo je zlé, môže získať charakter dobra. Je to vďaka rozumu, ktorý to za také považuje. Napríklad, vyhýbať sa smilstvu je dobré: vôľa však netiahne k tomuto dobru, pokiaľ jej to ako dobro nepredkladá rozum. Ak preto mýliaci sa rozum bude vyhýbanie sa smilstvu predkladať ako zlo, vôľa sa k tomu bude vzťahovať ako ku niečomu zlému.

Preto je vôľa zlá, keď chce zlé, ale nie to, čo je samo osebe zlé, lež to, čo rozum považuje za zlé. Podobne je veriť v Krista samo o sebe dobré a nevyhnutné na spasenie: ale vôľa k tomu nemá nijakú tendenciu, pokiaľ jej to nepredloží rozum. Preto, ak by to rozum predkladal ako niečo zlé, bude sa k tomu vôľa vťahovať ako ku zlému: nie preto, že je to samo osebe zlé, ale preto, že je to zlé akcidentálne, pretože to za zlé považuje rozum. Preto filozof hovorí (Ethic. VII, 9), že „nerozumný človek, je v riadnom zmysle slova ten, kto neposlúcha správny rozum. Akcidentálne nim je aj ten, kto neposlúcha mýliaci sa rozum“. **Preto musíme dospieť k záveru, že absolútne povedané, každá vôľa v rozpore s rozumom, či už je správny alebo sa mýli, je vždy zlá.**

Summa Theologiae I-II.19.6:

Či je vôľa dobrá, keď sa pridržiava mýliaceho sa rozumu?

Keďže predchádzajúca otázka je otázka, či zaväzuje pomýlené svedomie; táto otázka je vlastne otázka „či mýliace sa svedomie ospravedľňuje“. To závisí od toho, čo som už skôr povedal o nevedomosti. (6, 8)

Povedal som, že nevedomosť niekedy spôsobí, že **skutok je nedobrovoľný a niekedy nie**. A keďže morálne dobro a zlo spočívajú v činnosti, nakoľko je dobrovoľná, ako bolo uvedené vyššie, je zrejmé, že keď nevedomosť spôsobuje nedobrovoľnosť nejakého skutku, ten potom stráca povahu morálneho dobra a zla.

To neplatí vtedy, keď nevedomosť nedobrovoľnosť činu nespôsobuje.

A ako bolo uvedené vyššie (6, 8), ak je neznalosť akýmkoľvek spôsobom chcená a zámerná, či už priamo alebo nepriamo, nespôsobuje nedobrovoľnosť skutku. A takúto neznalosť nazývam „**priamo**“ **úmyselnou**, ak k nej bola vôľa priamo zameraná, alebo „**nepriamo**“ **úmyselnou**, ak je spôsobená nedbalosťou, alebo z dôvodu, že človek nechce vedieť, čo by mal vedieť, ako je uvedené. vyššie (6, 8).

Ak sa potom rozum alebo svedomie mýlia kvôli nevedomosti , ktorá nespôsobuje nedobrovoľnosť skutku, či už úmyselne alebo z nedbanlivosti, takže sa človek mýli v tom, čo by mal vedieť; potom takýto omyl rozumu alebo svedomia vôľu neospravedľňuje. A ak sa ona riadi mylným rozumom alebo svedomím, stáva sa zlou.

Ak však omyl vznikne z nevedomosti o niektorých okolnostiach a bez úmyselného zanedbania, spôsobí tak, že skutok je nedobrovoľný, potom táto chyba rozumu alebo svedomia ospravedľňuje vôľu, ktorá sa podľa mýliaceho sa rozumu riadi. Napríklad, ak mýliaci sa rozum káže človeku, aby vošiel k manželke iného muža, vôľa, ktorá sa riadi týmto mýliacim sa rozumom, je zlá; pretože tento omyl vyplýva z neznalosti Božieho zákona, ktorý je každý povinný poznať. Ak by sa však stalo, že si nejako pomýli vlastnú manželku s manželkou iného muža, vojde k nej a dá jej čo ona požiada, jeho vôľa je ospravedlnená: pretože táto chyba vyplynula z neznalosti okolností, ktorá ospravedľňuje a spôsobuje, že skutok bol nedobrovoľný.

Tomáš vysvetlil vec dôkladne a niet k tomu veľmi čo dodávať. Snáď len to, že vôľa musí vždy konať podľa svedomia, či správneho, či mylného. Ale ak je svedomie mylné a je mylné preto, že človek si ho mylným urobil zámerne, zanedbával jeho správne formovanie, vyhýbal sa tomu, aby poznal to čo poznať mal, či bol len lenivý a duchovne malátny, dostal sa do dvojitej pasce. Ak neposlúchne svoje svedomie hreší, lebo je povinný ho poslúchať. Ak ho poslúchne, hreší, lebo je sám osobne zodpovedný za to, že sa jeho svedomie mýli a predkladá jeho vôli dobro ako zlo, alebo zlo ako dobro.

Je dnes veľmi obľúbeným trikom, zvaľovať všetko na nevedomosť. A katolíci dnes naozaj len slabo poznajú katolícku morálku. Má na tom bezpochyby podiel mizerná úroveň náboženskej výchovy v rodine, v škole a i v Cirkvi. Veď ani mnohí kňazi na tom nie sú ktovieako slávne a ich predstavy o tom, čo je a nie je morálne, sú celkom svojské. Ale dá sa celá zodpovednosť za zle formované svedomie zvaliť na niekoho iného? Dá tejto zodpovednosti úplne zbaviť? Môže dospelý, príčetný a rozum zjavne používajúci katolík zvaliť zodpovednosť za to, že nepozná katolícku morálku na iného? Nemyslím. Pokiaľ má rozum a slobodnú vôľu, mal by ich používať predovšetkým na to, aby sa správne naučil rozoznávať, čo je dobré a zlé. A ak to neurobil, tak potom za svoju nevedomosť zodpovedá sám.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/musime-posluchat-svoje-svedomie/>